

मार्गिक

सं. नं. १३५

संस्कृत

पद्योक्ति

॥ विनाहपद्योक्ति ॥

३३९४

विवाह वधाति

(1)

॥ श्रीकाशीजीमे आदिविश्वेश्वरके पास महल्ला घुघुगना सामा की गली श्री युत बाबू ॥
॥ हरखचंद जी के बाड़े में दुर्गा प्रसाद कटारे के गणेश यंत्रालय में विवाह का पागयाला ॥
॥ खाबच उती वारी कापनवाला घुरविनजिसे लेना होय उसे चाननी चौक में कुंजग ॥
॥ लीके पच्छिम फाटक के पास दुर्गा प्रसाद कटारे के दुकान पर मिलेगा ॥ ६७६ ॥

मपूज

(2)

वि.प. ॥ श्रीगणेशायनमः सुमुखश्चैव कपिलोगजकर्णकः लंबोदरश्च विकटो विघ्ननाशो विनायकः १ धूम्रकेतु
१ गुणाध्यक्षो भालचंद्रो गजाननः शैतानि नामानियः पठेच्छृणुयादपि २ विद्यारंभे विवाहे च प्रवेशे गमने त
थासंग्रामे संकटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते ३ स्वस्ति श्रीमहागणाधिपतये नमः हरि ॐ ॐ गणानां त्वा गणपतिं ह
वामहे प्रियाणां त्वा प्रियपतिं हवामहे निधीनां त्वा निधिपतिं हवामहे वसोमम आहमजानि गर्भधमा त्वम
जासि गर्भधम १ सुमुहूर्तमस्तु तथास्तु ॐ विश्वानि देवसर्वदुरितानि परासु वयद्भद्रं तन्नासु व स्वस्ति न इन्द्रो वृद्ध
श्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः स्वस्ति नस्तार्क्ष्योऽरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु दीर्घयित्वा युर्वलायवर्चा
से सुप्रजायस्त्वाय सहस्रायुरथो जीवशरदः शतातप्यैः शान्तिरंतरिक्षं शान्तिः पृथिवी शान्तिरौषधयः शान्तिर्वनस्य
तयः शान्तिर्विश्वे देवाः शान्तिर्ब्रह्म शान्तिः सर्वं शान्तिः सामा शान्तिरिधिद्विपदः शं चतुष्यदेभ्यः शुभशान्तिर्वरदा भवतु
॥ १ ॥ इति विश्वानसंपूर्णम् अथातः संप्रवक्ष्यामि गणजागं सुखावहं कामकेवासंकेयज्ञे विवाहे व्रतसंयमे ॥
॥ १ ॥ आदौ गणेश्वरं पूज्य सर्वकामफलप्रदं मार्समासाधिपं देवं गणपत्यं लभते नरः २ येनासौ पूजितो यज्ञे मा
साचार्यः प्रपूजितः कोसौ मासपतिर्देवो ह्यत्र धूपेन धूपितः ३ ज्येष्ठमासे कृतं पूज्य यज्ञकाले सनातनं मंडलं प्र

राम
१

(2A)

प्रथमं पूज्यकोष्ठद्वयदशमुत्तमं ४ सिंदूरेणार्चितो देवदशनेतुविनायकः ग्रहयुक्तततः स्थाप्यमासेमासेधिकं फलं ५
गणाधिपं मार्गशीर्षे तस्यापौषे विनायकम् गजवक्त्रं च माघे च भालचंद्रं च फाल्गुने ६ चैत्रमासे तु वेदांगवैशा-
खे शिवसूनुकं ज्येष्ठे शिवसुतं पूज्य आषाढे हरनंदनं ७ श्रावणे तापसं देवं भाद्रे च मोदकप्रियं आश्विने च महा-
वीर्यं महावीर्यं च कार्तिके ८ विघ्नहर्ता धिके मासे एवं पूज्य गणेश्वरं गंधपुष्पैस्तथा धूपैः कर्पूरैर्यक्षकद-
मैः ९ मृगमदैः कुंकुमैः शुभ्रैः सिंदूरेण विशेषतः रक्तोत्पलदलैः पूज्य विल्वपत्रेण केशरैः १० मालती-
केतकी पुष्पैर्हं मपुष्पैर्विचक्षणाः अर्घ्यधूपं च दीपं च रक्तवस्त्रेण क्वादनं ११ पूजायां कुरुते देवे दद्यान्मोद-
कभोजनं नमो देवगणेशाय नमस्ते विघ्ननाशन १२ नमस्ते मूषकारूढशुभकाराय नमः नमः कात्या-
यनी पुत्रं लं वकर्णाय नमः १३ गजदंत विरूपात्मन विद्याबुद्धि विचक्षणा देहि मे पुत्रसौभाग्यं देहि मे सु-
खसंपदम् १४ इच्छासमधिपे देवं त्वं विनायकेश्वरं शत्रूणां दुष्टये केचिद्दुर्जनारीव कर्षिते १५ तेषां दंडहि-
तार्थीय प्रार्थयेत गणेश्वरं प्रथमं पूजा गणेशस्य शान्तिश्चैव विशेषतः १६ नाशयेत्सर्वदुष्टानि कल्याणं च भवे-
त्सदा कृष्णेन भाषितं पूर्वदेवतापरिकीर्तिता १७ मंडलं यत्र यज्ञे च भुक्तस्तत्र विनायकः आयुःकर्ता शान्तिकर्ता

वि- वस्त्रोभवपूजितः १८ इति गणयागसंपूर्णो श्रीमहागणाधिपतये नमः जलस्नानं कारयामि गंधं समर्पयामि
 प- मिच्छता न समर्पयामि पुष्पाणि समर्पयामि धूपमाग्रापयामि दीपं दर्शयामि नैवेद्यं समर्पयामि नैवेद्यं
 २ ते आचमनं हिरण्यगर्भ इति दक्षिणं समर्पयामि अथ कलशं प्रतिष्ठा ततश्च शानकोणे अत्र शानकलशं आक्षत
 विभूषितं संस्थाप्य भूमिस्पर्शनमंत्रः भूरसि भूमिरस्य दिति रसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री पृथिवी यच्छ
 पृथिवी दृष्टं पृथिवी माहि ॐ सीः धान्यमसीति धान्यं धान्यमसि धिनुहि देवान् प्राणायत्वा दानायत्वा व्यानायत्वा
 दीर्घायुत्वा मनुप्रसिति मायुनिषेधां देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृणात्वच्छिद्रेण पाणिना चक्षुषेत्वा मही
 नां पयोसि तस्योपरि कलशं स्थापयेत् अथ पूजनं वरुणास्यो तं भनमसि वरुणास्य स्कंभमसर्जनीस्थो वरुणास्य ऋ
 तसदनमसि वरुणास्य ऋतसदनमसि वरुणास्य ऋतसदनमासीद इति स्नानं गंधद्वारां दुर्गाधर्षा नित्यपुष्टां क
 रीषिणीं ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपहृये श्रियं इति गंधं ॐ अक्षन्नमो मदंत ह्यवप्रिया अर्धपत अस्तोषत स्व
 भानवो विप्रानपिष्टपामति योजान्वो हते हरि इत्यक्षता न श्रीश्वंते लक्ष्मीरिति पुष्पं धूरसि धूर्वतं धूर्वतं योस्मा
 न धूर्वतितं धूर्वयं धूर्वामः देवानामसि वद्वितमं धूर्वसस्त्रितमं पष्टतमं जुष्टतमं देवहूतमम इति धूपं अग्निर्ज्यो

(3A)

तिर्ज्योतिरग्निः स्वाहा सूर्यो ज्योतिः ज्योतिः सूर्यः स्वाहा अग्निर्वर्चो ज्योतिर्वर्चः स्वाहा सूर्यो वर्चो ज्योतिर्वर्चः स्वा
हा ज्योतिः सूर्यः सूर्यो ज्योतिः स्वाहा इति दीपं ॐ नाभ्या आसीदन्तरीक्षं शीर्षो द्यौः समवर्तत पद्मा भूमिर्दिशः
श्रोत्रा तथा लोकाः अकल्पयन् इति नैवेद्यं शीतलं निर्मलं तोयं कपूरेण सुवासितं आचम्यतां सुरश्रेष्ठ मया
दत्तं च भक्तिः इत्याचमनं हिरण्यगर्भः समवर्तता ये भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् सदाधार पृथिवी द्यामुतेमां
कस्मै देवाय हविषा विधेम इति दक्षिणा अथ कलशप्रार्थना कलशस्य मुखे विष्णुः कंठे रुद्रः समाश्रितः मूले
तस्य स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः १ कुक्षौ तु सागराः सप्त सप्तद्वीपा वसुंधरा ऋग्वेदोथ यजुर्वेदः साम
वेदोऽथर्वणः २ अंगैश्च सहिताः सर्वे कलशं तु समाश्रिताः देवदानवसंवादे मथ्यमाने महोदधौ ३ उत्पत्तौ सि
यदा कुंभविधृतो विष्णुः स्वयं त्वजः सर्वाणि तीर्थानि देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः ४ त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि प्राणाः
प्रतिष्ठिताः शिवः स्वयं त्वमेवासि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः ५ आदित्या वसवो रुद्रा विश्वे देवाः सपैतृकाः सर्वे पितृ
पि तिष्ठन्ति यतः कामफलप्रदाः ६ त्वत्प्रसादादि मयं यज्ञं कर्तुमीहे जलोद्भव सान्निध्यं कुरु मे देव प्रसन्नो भव
सर्वदा ७ इति कलशसंपूर्णम् १ ॐ गणानां त्वा गणपतिं हवामहे प्रियाणां त्वा प्रियपतिं हवामहे निधीनां

(4)

वि. त्वानिधिपतिं हवामहे वसोमम आहमजानि गर्भधमात्वमजासि गर्भधं १ श्रीगणेश इहा गच्छ इहा तिष्ठ ॐ
प. ब्रह्म यज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः सवुध्यानुपमा अस्य विष्टाः शतश्च योनिमसतश्च विवः
३ २ ब्रह्मन् ॐ विष्णो रराटमसि विष्णोः प्रुष्ठमसि विष्णोः स्यन्नेस्यो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवम
सि विष्णवेत्वा ३ विष्णो नमः शंभवाय चमयो भवाय च नमः शंकराय चमयस्कराय च नमः शिवाय च शिवत
राय च ४ शिव० श्रीश्वते लक्ष्मीश्च पत्न्या वहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि रूपमश्विनौ व्यातं दुष्मन्निषाणा मुम्मर्दणाणां सर्व
लोकम्मर्दणाणां ५ लक्ष्मि० पंचनद्य सरस्वती मपियंति सस्वातसः सरस्वती तु पंचधा सोदेशे भवत सरित् ६ सरस्व०
ॐ न हि स्पृशम विदन्नन्यमस्माद्देवानरात पुरातारमगैः रामेन मवृधं न मृता अर्त्यै वैश्वानरं क्षेत्रजित्वा यदे
वाः ७ क्षेत्रपाल० ॐ आकृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च हिरण्ययेन सवितारथेना देवो याति
भुवनानि पश्यन् ८ सूर्य० ॐ इमं देवा असपत्नं सुवहं महते क्षेत्राय महते ज्येष्ठाय महाते जानराज्यायेद्रस्यं
द्रियाय दमममुष्यपुत्रममुष्ये पुत्रमस्यै विश एष वो राजा सोमोस्माकं ब्राह्मणानां ९ राजा चंद्रमा० ९ ॐ अग्निमूर्द्धा
दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयमयां रेतां सिजिन्वति १० भौम० ॐ उद्दुध्य स्वाग्ने प्रतिजा गृहीत्व मिष्टा पूर्ते स।

राम

३

(4A)
ॐ ह्रस्वे जेथामयं च अस्मिन्सधस्ये अर्धुत्तरस्मिन्विश्वे देवाय जमानश्च सीदत ११ बुध ॐ वृहस्यते अतियदर्थो
अर्होद्युमहिभाति ऋतुमज्जनेषु यदीदयकृत्वसरितप्रजाततदस्मासुद्रविणंधेहिचित्रम् १२ गुरो० अन्नात्परि
स्रुतो रसव्रह्मणा व्यपिवत् क्षत्रं ययः सोमं प्रजापतिः ऋतेन सत्यमिंद्रियं विपानं ॐ शुक्रमंधसद्वंद्रस्येन्द्रिय
मिदं पयोमृतं मधु १३ शुक्रः शन्नो देवी रभीष्ट ये आपो भवंतु पीतये संय्योरभिस्त्रवंतु नः १४ शने० कयाना
श्चित्रा भूवदूती सदा वृधः सखा कया सजिष्ठया वृता १५ राहो० ॐ केतु कृण्वंतिकेतवे पेशो मया अपेश
से स मुषद्विरजायथाः १६ केतो० ॐ त्र्यंबकं यजामहे सुगंधिं पुष्टिवर्द्धनं उर्वारुकमिव बंधनादित्यो मुक्षीय
मामृतात् त्र्यंबक० जयंती मंगला काली भद्रकाली कपालिनी दुर्गाक्षमा शिवा धात्री स्वाहा स्वधानमोक्षुते
कुलदेवि अग्निर्देवता वातो देवता सूर्यो देवता चंद्रमा देवता वसवो देवता १९ आवो देवा स ईमहे वामं प्रप
त्यध्वरे आवो देवा स आशिषो यज्ञिया सो हवामहे २० ब्रह्मा मुगारिस्त्रिपुरांतकारी भानुः शशी भूमि सुतो
बुधश्च गुरुश्च शुक्रः शनि राहु केतवः सर्वे ग्रहाः शान्तिकरा भवतु २१ इति नवग्रह पूजनम् ॐ गणाधिपत्यं
नमस्कृत्य नमस्कृत्य पितामहं विष्णुं रुद्रं श्रियं देवीं वंदे भक्त्या सरस्वती १ स्थानाधिपं नमस्कृत्य दिननाथं

(5)

वि. निशाकरंधरणीगर्भसंभूतं शशिपुत्रं बृहस्पतिं २ दैत्याचार्येन मस्कृत्य सूर्यपुत्रं महाग्रहं राहुकेतुं न मस्कृ-
प. त्य यज्ञारंभे विशेषतः ३ शक्राद्या देवताः सर्वा मुनीश्च कथयाम्यहं गुर्गं मुनिं न मस्कृत्य नारदं मुनिं सत्तमं ४
४ वशिष्ठं मुनिं शार्दूलं विश्वामित्रं तथैव च व्यासं मुनिं न मस्कृत्य सर्वशास्त्रविशारदं ५ विद्याधिकाये मुनय-
आचार्यश्च तपोधनाः तान्सर्वान्प्राणामास्ये वयं रक्षाकरा नृसदा ६ पूर्वैरक्षतु गोविंद आग्नेय्यां गरुडध्वज-
याम्यां रक्षतु वाराहे नारसिंहस्तनैर्ऋते ७ वारुण्यां केशवोरक्षे द्वायव्यां मधुसूदनः उत्तरे श्रीधरो रक्षे दी-
शानेतु गदाधरः ८ ऊर्ध्वे गोवर्द्धनो रक्षे दधस्ताच्चित्रविक्रमः एवं दशदिशो रक्षे द्वा मुदेवो जनार्दनः ९ शंखे-
रक्षे च यज्ञाग्रेष्टे खड्गस्तथैव च वामपार्श्वे गदारक्षे दक्षिणे तु सुदर्शनमब्रह्माणं माधवोरक्षस्त्वाचार्यपातु-
माधवः अच्युतो वतु ऋग्वेदं यजुर्वेदं मधोक्षजः ११ कृष्णश्च सामगं रक्षे दार्थविकं च माधवः उपदेष्टा तु-
यो विप्रस्तं रुद्रो वतु सर्वदा १२ यजमानं सपत्नीकं कमलाक्षश्च रक्षतु रक्षाहीनं तु यत्स्थानं तत्सर्वं रक्षता द-
रिः १३ वेदमंत्रैश्च कर्तव्यारक्षा शुभैश्च सर्वपैः आदौ जपेद्गणानां त्वानिरुक्तं जातं वेदसं १४ यदत्र संस्थितं
भूतं स्थानमाश्रित्य सर्वदा स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं यत्र स्थितं तत्र गच्छतु १५ अपक्रामंतु भूतानि पिशाचाः सर्वे ते दि-

४

(5A)

शं सर्वेषामनुरोधेन ब्रह्मकर्मसमारभेत् १६ इति रक्षाविधानं संपूर्णमदेवताभ्योरक्षासूत्रदानं ततो ब्राह्मणा
नोरक्षाबंधनं कर्तव्यं तत्र मंत्रः व्रतेन दीक्षामाप्नोति दीक्षयाप्नोति दक्षिणां श्रद्धां दक्षिणायाप्नोति श्रद्धया सत्य
माप्यते १ ततस्तिलकमंत्रः ॐ युंजंति वध्नमरुपं चरंतं परितस्थुषः रोचंते रोचनादिवियुंजंत्यस्य काम्या हरि
विपक्षसारथेशोणाधूष्मन्नुवाहसा १ अथ वरं वृणीते वलवुद्धि वै देवाः एतस्य ग्रहस्य होमं पृकृत्येतस्मादेतं व
र्गसमृद्धिपतिः क्षिपेण इमं ग्रहं जुहावदंति तस्माद् वरं वृणीते मंत्रो यं ॐ यदा वध्नं दाक्षय एणहिरायथं तानि
कायमुमनस्यमानाः तन्मआवधामिशतशारदायायुष्मांजदष्टिर्यथासं १ ॐ त्वं यविष्टदा शुषो न्दं पाहि
शृणु धीगिरः रक्षतोक्षमुत्तन्मनाः २ येन राजा वलिर्वदोदानं वेद्रोमहावलः तेन त्वामनुवधामिरक्षेमाचल
माचल ३ वाचा सुवाच यन्मया भाषितं पूर्वकन्यादानवचस्ततः इदमर्घमिदं पाद्यमक्षुद्गीकरणयच १ पू
र्वके भवे वाचा सुवाक् उदरे दशमासैश्च पोषितां चाष्टवर्षकाम् तुभ्यं कन्यां प्रदास्यामि देवाग्निगुरुमंनिधौ १
इति वरवरणं ॐ अथ वरमाह उपानहमुपमुचतु अग्नौ हविर्देयो घृतकुंभप्रवेशः तत्र स्थितो वरहो मयः दूरे ध
ताहि संभ्रमः तस्माद् वरमाह उपानहमुपमुचतात् अथाग्निं काश्यपात्रयोर्वेष्टितमादाय तुषके शशकं रार

(6)

वि.
प.
५

हितायां गोमयेनोपलिप्तायां वेदिकायां स्फेनश्रुवेण प्रागग्रप्रदेशमात्रमुल्लिखितायां उल्लेखनक्रमेणाना-
मिकांगुष्ठाभ्यां मृदमुह्यतायां जलेनाभ्युक्षितायां स्थापयेत्तत्र संकल्पं कुर्यात् ॐ तत्सदद्यो नमः परमात्मने
श्रीपुराणपुरुषोत्तमाय अद्य ब्रह्माणो द्वितीयप्रहरार्द्धे श्रीश्वेतवराहकल्पे जंवृद्धीपे भरतखंडे रामराज्ये कु-
मारिकानाम्निक्षेत्रे वैवश्वतमन्वंतरे अष्टाविंशतितमे कलियुगे कलिप्रथमचरणे गंगायमुनयोः पश्चिमे
तटे नर्मदाया उत्तरे तटे अमुकसंवत्सरे अमुकऋतौ महा मांगल्यप्रदे मासानामुत्तमे अमुकमासे अमुकपक्षे
मुकतिथ्या वमुकवारे मुकशर्माहं दंपत्यो विवाहमांगता सिद्ध्यर्थमग्निपूजनमहं करिष्ये अग्ने शोडित्यगो-
त्रं अरुणिमाता वरुणपिता अधोमुखः सन्नद्धमुखो भव पाद्यादिदेयं प्रथमे भुंजते आपो द्वितीये क्षितमे-
व च तृतीये तिलदर्भौ च चतुर्थे घृतभक्षणं १ पंचमेशर्करायानं षष्ठे च कीर्तितो यवः सप्तमे पूर्वाहुतिश्च सप्ता-
जिह्वा प्रकीर्तिताः २ इत्यग्निकर्म समाप्तं ॐ षडर्घ्या भवंति आचार्यऋत्विक् विवाहो राजा प्रियस्तातकः को-
यमाचार्यः वेदांगी ब्रह्मचारी च विद्वान्वेदविचक्षणः प्राज्ञो बुद्धिमान् श्रेष्ठा एष आचार्य उच्यते १ को सौऋत्वि-
कः ज्ञानी बहुगुणश्चैव चतुर्मुख इव प्रभुः ललितः शीलसंयुक्तऋत्विगे वंस उच्यते २ को सौ विवाह्यः रूपवांश्च

५

(6A)

गुणित्तानीविद्यावांश्चमहावलीमतिमानतिश्रेष्ठश्चएवंभूतोवरःस्मृतः ३ कोराजाइंद्रइवप्रजापालोरागो
दाशरथिर्यथा ईदृशोहिनृपोमान्यस्तस्यार्घ्यंचप्रदीयते ४ काप्रिया रामस्यचप्रियासीताविष्णोर्लक्ष्मीस्त
थैवच ईश्वरस्ययथागौरीप्रियार्घ्याकथितेदृशी ५ कोसौस्नातकःसत्यस्नातस्तपःस्नातःस्नातश्चनियमा
दिषु विद्यास्नातोव्रतस्नातःसंपूज्यःस्नातकोव्रती ६ अथसाला ॐ अथैनथंसालांप्रपादयतिस्वधेन्यैचा
नडु हस्यनासनीयासर्वविभृतस्तेदेवाआब्रूवंधेन्यानडुहयोवायदथंसर्वविभृतोहंयदन्येषांवैसांवीर्य
तद्धेनवनडुहयोरदधुतस्माधेन्यैवापांनडुहयोरभूयिषुभुक्तसध्येतत्सर्वास्यमिवजोधेन्यानडुहयोराल्सीयां
दंतगतिरिवतथंहाडुतमभियंतोजाययैगर्भनिरवधीदितिपापमक्रदितिपापीकीर्तिरतस्माद्धेन्यानडुहयो
रस्मापातदहोवापजाज्जोल्क्योस्मामेवाहमथंसालंचेतिभवतीति १ ॐ अथैनथंसालांप्रपादयतिसंजघ
नेनाहवनीकुमेत्यग्रेनगार्हपत्यं सोमसंचरोभवत्यापैतद्यदस्यैकसंचरोभवत्यासेत्यापाअग्निर्वैजोनि
र्यज्ञस्यगर्भ्यादीक्षितोत्तराणवैजोनिगर्भःसंचरतिजतिसजत्रैजतित्वत्यरिस्तदावर्ततेतस्माद्यस्यैषसंचरोभ
वत्यासोत्यापै २ ॐ अथैनसालांप्रपादयतिसंप्रपादयतिन्वांचेयतिजाधामाहविषायजंतितांतेविस्वापरिभू

७)

वि. रसुवजः गयस्फानः प्रतरणः सोपचरादर्जमिति ग्रहावैदूर्जगृहान्नः शिवः सांतोपापकृतः प्रचीरेत्येवेतदाह
प. ३ अत्रहैषकौदकपात्रमुपन्नपंतियथाराज्ञा आमतापोदकमाहरेद्वेवंतदिति वदस्तदुत्थानकुर्जन्मीनु
६ पथं हतेयथं कुर्वेति विप्रध्वैतद्यजस्यमानुषांनेति विपधंजज्ञस्करवानीतितस्मान्नोपन्नयेत् ४ आजगाम
गौतमोपत्रप्रवहनस्य जैवृलेरासनमहासनमहाज्योदकमहारंयंचकारतस्माहरंचकार ५ सहोवाचवृत्त
वृत्ते गौतमपदध्यइतिसहोवाचप्रतिज्ञायते पेषचरो जानु कुमारस्यातेवाचमभाषयास्तमिब्रूहीति ६ सहो
वाचं देवेषु गौतमस्तद्वरेषु मानुषानां वहीति ७ सहोवाचविज्ञायते हास्ति हि रायस्य पात्रं गौरत्युनां दाम्नीनां
प्रवारानां परिधानानां मनोभवां वहोराणां तस्य पर्यतस्य भवदान्यो भूदिति सर्वे गौतमतीर्थेनेक्षसा इत्युपैष्य हं
भवतमिति वाचमुस्मैव पूर्वपंतिसहोपाणि दत्त्वा उवाच ८ अथ वरं वृणीते वलवद्धवे देवा एतस्याग्नेहास्य
होमं प्रेष्यति तस्मादतवरं समद्वयति क्षिप्रं एण्डमभृत्य जहदिति तस्माद्वरं वृणीते ९ अथ वरं वृणीते यथं
हवे मे कंच सुषुवाणे वरं वृणीति सौस्मै सर्वः समध्यते तस्माद्वरं वृणीते १० अथ वाराद्युपानहो उपसुंचते अ
मौहवो देवा घृतकुंभं प्रवेशयंचक्रुस्ततो वराहः संवभूतस्माद्वराहो गावः संजानते ह्यमघेतदसमभिसंजानेस्व

(7A)

मेवैस्तत्सूनामेहोतद्रस्त्यतितिष्ठन्ति तस्माद्द्वाराद्युपानहौ उपमुंचते ११ इति साला समाप्रा इति प्रतिसंवत्स
रमहोरात्रं जौतिस्मान् ऋतौ हि ऋता विज्यः आसनार्हः साधुर्भवः आसनेऽहं साधुरिति वर उच्यते कः साधुः
सत्यवान् शीलवान् ज्ञानवान् दृढवान् परदारपरित्यागी सोऽयं साधुरुच्यते दशदोषरहितश्च के दशदोषाः
काणाक्षः पिंगलः अतिदीर्घः अतिदृक् स्वः कृष्णः क्षयीरोगी कुष्ठोदरिद्री अन्याशक्तः एते दशदोषैरहितः सव
रः साधुर्भवति अर्चयिष्यामो भवंतमिति ब्रूयात् ॐ अर्चयेति वरेणोक्ते वरोपवेशनार्थं शुद्धमासनं दत्वा वि
ष्टरमादाय ॐ विष्टरो विष्टरो विष्टर इत्यन्येनोक्ते ॐ विष्टरः प्रतिगृह्यतामिति दाता वंदेत् ॐ विष्टरं प्रतिगृह्णा
मिदमभिधाय वरो विष्टरं गृहीत्वा ॐ वर्षोऽस्मीत्याद्यवर्णान् ऋषिर्विष्टरो देवतानुष्टुप् छन्द उपवेशने विनियो
गः ॐ वर्षोऽस्मि समानानामुद्यतामिव सूर्यः इमं तममिति ष्ठामियो मां कश्चाभिधासति इत्यनेनासने उत्तरा
ग्रविष्टरोऽपरिवर उपविशति तत्र उपविश्य यजमानः पाद्यमंजलिनादाय ॐ पाद्यं पाद्यमित्यन्येनोक्ते ॐ पा
द्यं प्रतिगृह्यतामिति दाता वंदेत् ॐ पाद्यं प्रतिगृह्णामिदमभिधाय यजमानांजलितो जलिना पाद्यमादाय वरः
विराजो दोहोसीति प्रजापति ऋषिरापो देवता यजुः पादप्रक्षालने जलग्रहणे विनियोगः ॐ विराजो दोहोसि ।

(8)

वि. विराजोदोहमसीयमपिपाद्यायैविराजोदोह इतिदक्षिणपादंप्रक्षालयति अनेनैवक्रमेणानेनैवमंत्रेणवा।
प. मचरणप्रक्षालनं ततःपूर्ववद्विष्टरांतरंगृहीत्वाचरणयोरधस्तात् उत्तराग्रंवरःकुर्यात् ततोदूर्वाक्षतफल
७ पुष्पचंदनयुतार्घपात्रंगृहीत्वायजमानःॐ अर्घोअर्घोअर्घ इत्यन्येनोक्तेॐ अर्घःप्रतिगृह्यतामितिदाताव
देत् ॐ अर्घप्रतिगृह्णामीत्यभिधाययजमानहस्तादर्घगृहीत्वा ॐ आपस्थयुष्माभिःसर्वान्कामानवाप्नुवानि
ति शिरस्यक्षतादिकंकिंचिदत्वा ॐ समुद्रं वःप्रहिणोमिस्वांयोनिमभिगच्छतअरिष्टास्माकंवीरामापरासे
चिमत्यय इत्यर्घपात्रस्थंजलमैशान्यादिशित्यजन्यरुतिततआचमनीयमादायॐ आचमनीयमाचमनीय
माचमनीयमित्यन्येनोक्तेॐ आचमनीयंप्रतिगृह्यतामितिदातावदेत्ततोवरआचमनीयंप्रतिगृह्णामीत्यभि
धाययजमानहस्तादाचमनीयमादायॐ आमागन्यशसासं सृजवचैसांतमाकुरुप्रियंप्रजानामधिपतिं
पशूनामरिष्टिंतनूनांइत्यनेनसरुदाचमेतइतिद्विसृष्ट्वाततोयजमानःकांस्यपात्रस्यदधिमधुघृतानिकां
स्यपात्रपिहितान्यादाय ॐ मधुपर्कमधुपर्कमधुपर्क इत्यनेनोक्ते ॐ मधुपर्कःप्रतिगृह्यतामितिदाताव
देत् ॐ मधुपर्कप्रतिगृह्णामिइतिवरोवदेत् ॐ मित्रस्यत्वाचक्षुषाप्रतीक्षेइतियजमानकरस्यमेवनिरीक्ष्य ॐ

(8A)

देवस्य त्वासवितुः प्रसवेऽश्विनोर्वाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णामीत्यनेन मधुपर्कं गृहीत्वा वामहस्ते कृ-
त्वा ॐ नमः श्यावास्यायान्नं शनेयत आविद्धं तं तं निष्कृतामीत्यनामिकया त्रिप्रदक्षिणमालोङ्ग्य अनामि-
कां गुष्ठाभ्यां भूमौ किंचिन्ननिःक्षिपेत् पुनस्तथैव द्विः प्रत्येकं क्षिपेत् ततो वरः ॐ यन्मधुन इति कुत्स ऋषिर्मे-
धुपर्को देवता जगती कृन्दे मधुपर्कं प्राशने विनियोगः ॐ यन्मधुनो मधव्यं परमं ॐ रूपमन्नाद्यं तेनाहं म-
धुनो मधव्येन परमेण रूपेणानाद्येन परमो मधव्योन्नादोऽस्मीति इत्यनेन वारत्रयं मधुपर्कं प्राशनं प्रति-
प्राशने चैतन्मंत्रपाठः ततो मधुपर्कशेषमसंचरं देशधारयेत् ततः द्विगचम्य ॐ वाङ्मना आयेत्सु ॐ नमो
मे प्राणोऽस्तु ॐ अक्षोर्मे चक्षुरस्तु ॐ कर्णयोर्मे श्रोत्रमस्तु ॐ बाह्वोर्मे बलमस्तु ॐ उर्वोर्मे ओजोऽस्तु ॐ अग्नि-
ष्टानि मे गा नि तनूस्तन्वा मे सहसंतु इत्याद्यादि प्रत्येकं सर्वगात्राणि स्पृष्ट्वा ॐ गौर्गौर्गौरित्यन्येनाभिहिते यज-
मानं च प्रत्युक्तं ततो वरः ॐ मातारुद्राणां दुहिता वसूनां ॐ स्वसादित्यानां मृतस्य नाभिः प्रणवो चंचिकेतुष-
जनाय मा गायन्ना गामादिति वधिष्ठममचामु कशमो यजमानस्य उभयोः पापमाहतः ॐ उत्सृजत ह-
णान्यत्त्विति तृणां क्षिपेत् ततो वेदिकायां तुषकेशशर्करादिरहितायां हस्तमात्रपरिमितायां चतुर्होमभूमिं

(१)

वि. कुशैः परिसमृद्धतानकुशनैशान्यापरित्यज्यगोमयोदकेनोपलिप्यस्फेनश्रुवेणवाप्रागग्रप्रादेशमात्रमु
प. त्तरोत्तरक्रमेण त्रिरुल्लिख्य उल्लेखनक्रमेणानामिकांगुष्ठाभ्यामुपांशु उद्धृत्य जलेनाभ्युक्ष्य तत्रतृष्णीका
स्य पात्रस्थं वह्निं अग्निकोणादानीय प्रत्यङ्मुखमुपसमाध्यायतद्रक्षार्थं किंचिन्नियुज्य कौतुकागारादू
रः कन्यामानीय मंडपे उपविश्य ॐ जरांगकं परिधत्स्व वासो भवा कृष्टीनामभि शस्तिया वाशतं च जीवाम
शरदः सुवर्चा रयिं च पुत्रान्ननु संव्यय स्वायुष्मती दं परिधत्स्व वासः इति पठित्वा परिधानवस्त्रं तस्यैव ददाति
वरः ततो ॐ या अकृतं न वयं या अतन्वत याश्च देवीस्तू न भितो तं यतास्त्वा देवी जरेसे संव्यय स्वायुष्म
ती दं परिधत्स्व वासः इति पठित्वा तृतीयं ददाति ततो वरः ॐ परिधास्ये यशो धास्ये दीर्घायुत्वा जरदृष्टिरश्मि श
तं च जीवामि शरदः पुरुची रायस्योषमभि संव्ययि ज्ये इति पठित्वा अधो वस्त्रवरः परिधत्ते ॐ यशसामाद्या
वा एथिवी यशसे द्रावहस्य ती यशो भगश्च माविदधद्यशो मा प्रतिपद्यताम् इति पठित्वा तृतीयं परिदधाति
वरः ततो वरस्य कन्यायाश्च द्विराचमने ततः कन्याप्रदेन परस्परं समं जेथां इति प्रेषणं कन्यावरयोः परस्परम
भिमुखीकरणं ॐ समं जंतु विश्वे देवाः समापो हृदयानि नौ समातरिश्वा संधाता समुदेष्टी दधातु नौ इति वरः

(9A)

पठतिततः कन्याप्रदकर्तृकं यं थिवंधनम् वंधनं कन्यावरयोः अथ हस्तलेपनं मंगलाष्टकम् श्रीमत्यं क
जविष्टरो हरिहरौ वायुर्महेंद्रो नलाशचंद्रो भास्करवित्तपालवरुणाः प्रेताधिपादियहाः प्रद्युम्नो नलकूवरः
सुरगजश्रितामणिः कौस्तुभः स्वामी शक्तिधरश्च लंगलधरः कुर्वतु नो मंगलं १ गंगा गोपति गोमती गण
गतिर्गोविंद गोवर्द्धनो गीता गोमयगोरजो गिरिसुता गंगाधरो गौतमः गायत्री गरुडो गदाधर गया गंभीरा
गोदावरी गंधर्वाग्रह गोपगोकुलगणाः कुर्वतु नो मंगलम् २ स्वस्ति श्रीनंदनंदनचरणकमलभक्तिरनुरा
गधर्ममूर्तिधर्मावतारश्री अग्रकुलकमलप्रकासमहतां मुकुटमणिः सभासंगारसद्विद्याविनोदेनकृत
कीर्तिविस्तारित अमुकगोत्रस्यामुकप्रवरस्यामुकशर्मणाः प्रयौत्रायणौत्रायपुत्रायनेत्राणां त्रितयं शुभय
श्रुयंते रग्नित्रयं पावनं यत्तद्विष्णुपदत्रयं त्रिभुवनं व्यातं च रामत्रयं गंगावाहपथत्रयं सुविमलं वेदत्रयं त्री
श्वरं संध्यायां त्रितयं द्विजैरभियुतं कुर्वतु नो मंगलं १ गौरीश्रीकुलदेवता च सुभगाभूमिः प्रपूर्णा सुभासा वित्री
च सरस्वती च सुरभी सत्यव्रतारुंधती स्वाहा जाववती च रुक्मभगिनी दुःस्वप्नविध्वंसिनी विलाचांबुनिधेः
समीनमकरा कुर्वतु नो मंगलम् २ स्वस्ति श्रीनंदनंदनचरणकमलभक्तिरनुरागधर्ममूर्तिधर्मावतारश्री

(10)

वि०
प०
९

अग्रकुलकमलप्रकाशमहतां मुकुटमणिसभासंगारसद्विद्याविनोदेन कृतकीर्तिविस्तारित अमुका
गोत्रस्यामुकप्रवरस्यामुकशर्मणः प्रपौत्राय पौत्राय पुत्राय अश्वत्थौ वटवृक्षचंदनतरुर्मदारकल्प
दुमोजंवूनिव कदंबचूतसरलावृक्षाश्च ये क्षीरिणः सर्वे ते फलमिश्रितानवदला वैभ्राजतं राजते रस्यं चैत्र
रथं सनंदनवनं कुर्वतु नो मंगलम् १ वाल्मीकिः सनकः सनंदनमुनिर्व्यासो वशिष्ठो भृगुर्जीवालिर्जमद
ग्निरामजनको गर्गो गिरा गौतमः मान्धाता भरतो नृपश्च संगरो धन्यो दिलीपो नलः पुण्याधर्मसुतो यया
ति नहुषः कुर्वतु नो मंगलम् २ स्वस्ति श्रीनंदनं दनचरणकमलभक्तेरनुरागधर्ममूर्तिधर्मावतारस्य श्रीम
दग्रकुलकमलप्रकाशमहतां मुकुटमणः सभासंगारसद्विद्याविनोदेन कृतकीर्तिविस्तारितस्य अमुकगो
त्रस्यामुकप्रवरस्यामुकशर्मणः प्रपौत्राय पौत्राय पुत्राय लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातकसुधाधन्वतरि श्वंद्रा
मा गावः कामदुघाः शिवः सुरगजो रभादि देवा गणाः अश्वः सप्तमुखः सुधाहरिधनुः शरवाभिधं चांबुधेः
रत्नानीति चतुर्दश प्रतिदिनं कुर्वतु नो मंगलम् १ गंगा सिंधु सरस्वती च यमुना गोदा वरीनर्मदा कावेरी सरयु
र्महेंद्रतनया चर्म एवती वेदिकाक्षि प्रावेत्रवती महासुरनदी ख्याता गया गंडकी पूर्णा पुण्यजलैः समुद्रस

(10A)

हिताकुर्वतुनोमंगलम् २ स्वस्तिश्रीनंदनंदनचरणकमलभक्तिरनुरागधर्ममूर्तिधर्मावतारश्रीअग्रकु
लकमलप्रकासमहतामुकुटमणिःसभासंगारसद्विद्याविनोदेनकृतकीर्तिविस्तारित अमुकगोत्रस्यामु
कप्रवरस्यामुकशर्मणःप्रपौत्रीपौत्रीपुत्रीदुर्गेदुर्गविनाशिनीभयहरीमातामयेहारिनीकामाक्षागिरिजा
उमाभगवतीवागीश्वरीयोगिनी वंदीसुंदरिभैरवीसुललितासिद्धेश्वरीरेणकावाराहीवरदायिनीगिरिसु
ताःकुर्वतुनोमंगलम् ३ शेषस्तक्षकशखकालिकुमुदापस्यितावासुकीकार्कोटकपद्मसखकइति।
स्याताश्चयेपन्नगाःअन्येकाननगङ्गरेषुजलधौयेप्रातरव्योस्थिताःप्रातस्मरणंनंदनवनंकुर्वतुनोमंगल
म् ४ अमुनाप्रकारेणप्रपौत्रीपौत्रीपुत्रीब्रह्मावेदपतिःशिवःपशुपतिःसूर्योग्रहाणांपतिःशक्रोदेवपतिःय
मःपितृपतिश्चंद्रश्चतारापतिःविष्णुर्यज्ञपतिर्हविर्देवपतिःस्कंदश्चमेनापतिःसर्वेतेमुनयःसुमेरुसहिताः
कुर्वतुनोमंगलम् ५ सिद्धार्थाप्रतिकालिदासकविताकुंभाःप्रपूर्णाजलैःपुष्पचंदनशंखशूकरमदीगो
लोचनश्रीफलं विप्रोबेदविदःप्रभातसमयगोकाचनव्राह्मयोदूर्वामिश्रिततंदुलैःप्रतिदिनंकुर्वतुनोम
गलम् अमुनाप्रकारेणप्रपुत्रीम् ३ साखोच्चारणंपुनःकन्यादानंअथकन्यादानं दातासंखस्थदूर्वाक्ष

(11)

वि. तफलपुष्पचंदनजलान्यादाय जामातृदक्षिणकरोपरिकन्यादक्षिण करं निधाय ॐ दाता हं वरुणो राजा
प. द्रव्यमाहित्यदैवतं वरोसौ विष्णुरुपेण प्रतिगृह्णात्वयं विधिः इति पठित्वा गोत्रोच्चारणं कुर्यात् ॐ अद्यामु
१० कमासीयामुकपक्षीयामुकतिथौ अमुकवासरे अमुकगोत्रस्यामुकप्रवरस्यामुकशर्मणः प्रपौत्राय ।
अमुकगोत्रस्यामुकप्रवरस्यामुकशर्मणः पौत्राय अमुकगोत्रस्यामुकप्रवरस्यामुकशर्मणः पुत्राय ।
अमुकगोत्रस्यामुकगोत्रस्यामुकप्रवरस्यामुकशर्मणः पौत्रीम् अमुकगोत्रस्यामुकप्रवरस्यामुकशर्मणः
पुत्रीम् इत्यनेन क्रमेण त्रिरावर्त्य पठनीयं अमुकगोत्राय अमुकप्रवराय अमुकशर्मणो वराय अमुका
गोत्रां अमुकप्रवरां अमुकनार्त्तोद्गमां कन्यासां तं कारं प्रजापतिदेवतां स्वर्गकामः पत्नीत्वेन तुभ्यमहं संप्र
दं दे ॐ स्वस्तीति प्रतिवचनं ॐ द्यौस्त्वाददातु पृथिवीत्वां प्रतिगृह्णातु इति वरः पठेत् ततः कन्याप्रदः ॐ अद्य क
तैतत्कन्यादानं प्रतिष्ठार्थं असंभुवर्णमग्निदैवतं अमुकगोत्राय अमुकप्रवराय अमुकशर्मणो वराय दक्षि
णां तुभ्य महं संप्रदं दे इति दक्षिणां दद्यात् स्वस्तीति प्रतिवचनं गोमिश्रुनं वा दद्यात् ॐ कोदात्कस्मादात्कामो
दात्कामायादात्कामोदाताकामः प्रतिगृहीताकामैतत्ते इति वरः पठेत् ततः स्नां पाणौ गृहीत्वा ॐ यदे पिमनसा

१०

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com